

ΧΩΡΙΟΥ
ΤΗΣ
ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ ΗΛΕΚΤΡΑΣ

ΔΙΟΡΘΩΣΙΣ

ΠΕΤΡΟΥ Ν. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

(ΑΝΑΤΥΠΩΣΙΣ ΕΚ ΤΗΣ «ΝΕΑΣ ΗΜΕΡΑΣ» 1907, Ἄρ. 1681-2657)

ΕΝ ΤΕΡΤΕΣΤΗ:

Ἐπισημ. τοῦ Ἀστρονομικοῦ Λόγ.

1907

1010:
20432
2

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΔΡΑΣΗ
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΟΝ ΚΑΙ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΝ ΑΘΗΝΩΝ

ΔΙΟΡΘΩΣΙΣ

ΧΩΡΙΟΥ ΤΗΣ ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ ΗΛΕΚΤΡΑΣ

47

Ὅλιγα ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων χωρία τοσούτων μεταίτων
ζητήσεων καὶ ἀσυστάτων εἰκασιῶν ἀφορμῆν ἔδωκαν τοῖς φιλολογοῦσιν
ἔσων τὸ περὶ οὗ ἐμοὶ ἐνταῦθα ὁ λόγος.

ΗΛΕΚΤΡΑ.

ἀλλ', ὦ φίλη, τούτων μὲν ὧν ἔχεις χεροῖν
τύμβιον προσάφης μηδέν· οὐ γὰρ σοὶ θέμις
οὐδ' ὄσιον ἐχθρῶς ἀπὸ γυναικὸς ἰστέναι
κτερίσματα' οὐδὲ λουτρὰ προσφέρειν πατρί·
ἀλλ' ἢ πνεαίσιον ἢ βαθυσκαφεῖ κόνει
κρόφον νιν, ἐνθα μὴ ποτ' εἰς εὐνὴν πατρὸς
τούτων πρόσσεισι μηδέν· ἀλλ' ὅταν θάνη,
κειμηλί' αὐτῇ ταῦτα σφύζεσθαι κάτω.
ἀρχὴν δ' ἄν, εἰ μὴ τλημονεπιότη γυνή
πασῶν ἐβλαστο, τάσδε δυσμενεῖς χοῆς
οὐκ ἂν ποθ' ὄν γ' ἔκτεινε τῶδ' ἐπέστερε.
σκέψαι γὰρ εἰ σοὶ προσριλῶς αὐτῇ δοκεῖ
γέρε τάδ' οὐκ ἀάροισι δέξασθαι νέμευς,
ὅσ' ἦς θανῶν αἵματος ὥστε δυσμενῆς
ἐμασχαλίσθη κάπῃ λουτροῖσιν κάρφ
κηλίδας ἐξέμαξαν. ἄρα μὴ δοκεῖς
λυτήρι' αὐτῇ ταῦτα τοῦ μὲν μέθεας· οὐ δὲ
οὐκ ἔστιν, ἀλλὰ ταῦτα μὲν μέθεας· οὐ δὲ
τεμοῦσα κρατὸς βοστρούχων ἀνκρας φόβας
κάμου ταλαίνης, σμικρὰ μὲν τάδ' ἀλλ' ὁμοῦ
ἔγωγε, θεὸς αὐτῶν τῆ ν δ' ἀλίπαρ ἦ τρίχα 451
καὶ ζῶμα τοῦμὸν οὐ χλιδαῖς ἠσκημένον.
αἰτοῦ δὲ προσπίπτουσα γῆθεν εὐμενῆ
ἡμῖν ἀρωγὸν αὐτῶν εἰς ἐχθροῦς μολεῖν
καὶ ποῖδ' Ὀρέστην ἐξ ὑπερέρας χερὸς
ἐχθροῖσιν αὐτοῦ ζῶντ' ἐπεμβῆναι ποδί,

A. 9834

Book: 1148104

ὅπως τὸ λοιπὸν αὐτὸν ἀρνεωτέρας
χερσὶ στέρωμεν ἢ τὰ νῦν θωροῦμεθα.

Οἱ προκείμενοι τῆς Ἥλέκτρας στίχοι 431—458 κείνται ἐν τῷ
πρώτῳ τῆς τραγῳδίας ἐπεισοδίῳ (251—471) τῷ συγκειμένῳ ἐκ δύο
μερῶν, τοῦ διαλόγου τοῦ τοῦ χοροῦ κορυφαίου καὶ τῆς Ἥλέκτρας
251—327 καὶ τοῦ διαλόγου τῆς Χρυσοθέμιδος καὶ τῆς Ἥλέκτρας
328—471 (τοὺς ὀλίγους στίχους 369—371 καὶ 464—465 λέγει ὁ
κορυφαῖος προβεβάζων τὴν πρᾶξιν).

Καὶ ἐν μὲν τῷ πρώτῳ μέρει ἡ Ἥλέκτρα ἐκτίθησι διὰ μακρῶν
ἑκα πάσαις θεικῆ ὑπὸ τοῦ Αἰγίσθου καὶ τῆς μητρὸς Κλυταιμῆστρας,
ἄριστα καὶ ἐνταῦθα ἠθροποιουμένων. Αἰφνης τὸν διάλογον διακόπτει ἡ
ἐμφάνισις τῆς Χρυσοθέμιδος ἡ ὑπὸ τοῦ κορυφαίου ἀγγελλομένη
324—327· τῇ Χρυσοθέμιδι, ἥς ἡ στολὴ εἶναι πολυτελής, ἀκολουθεῖ
πρόσπολος φέρουσα τῆς μητρὸς τὰ δῶρα (τὰς χοὰς ἐν πρώτῳ, ἐν
κανῶ τὰ ἄνθη καὶ τὰ κόπανα), πλοῦσι ταῦτα ὡς ὑπερβαίνουσι τὰ
ἀντιπρόθεμα τῆς Ἥλέκτρας σμικρὰ 450.

Τὸ δὲ δευτέρον μέρος ἀρχεται ἀπὸ τῆς ἐπιτιμητικῆς ῥήσεως
τῆς Χρυσοθέμιδος 328—340· ταύτῃ ἀκολουθεῖ τῆς Ἥλέκτρας ἡ ἐλεγ-
κτικὴ ἀντίρρησης 341—368, μετ' ἄλλα δὲ τινα λαμπρὰ ἐν στίχοις
385—414 γίνεται τῶν ἀδελφῶν στιχομυθία ἣς παρατίθημι τοὺς στί-
χους 405—414 :

- ΗΛ. ποῖ δ' ἔμπορεύῃ; ποῖ φέρεις τὰδ' ἔμπορα;
ΧΡ. μήτηρ με πέμπει πατρὶ τυμβαύσαι χοὰς.
ΗΛ. πῶς εἶπας; ἢ τῷ θουμνεστάτῳ βροτιῶν;
ΧΡ. ὅν ἔκταν' αὐτῆ' τοῦτο γὰρ λέξαι θέλεις.
ΗΛ. ἐκ τοῦ φίλων πεισθεῖσα; τῷ τοῦτ' ἤρσαν;
ΧΡ. ἐκ δειμάτων του νυκτέρου, δοκαῖν ἔμοι.
ΗΛ. ὦ θεοὶ πατρῶσι, συγγενεσθέ γ' ἀλλὰ νῦν.
ΧΡ. ἔχεις τι θάρρος τοῦδε τοῦ τάρβους πέρι;
ΗΛ. εἴ μοι λέγοις τὴν ὄψιν, εἶποιμ' ἄν τότε.
ΧΡ. ἀλλ' οὐ κάτοιδα πλὴν ἐπὶ σμικρὸν φράσαι.

Ἐπιμνησθεὶς τῆς Ἥλέκτρας ἡ Χρυσοθέμις διηγείται τὸ ὄναρ
417—422· ὁ Ἄγαμέμνων εἰς φῶς ἀνεληθὼν ὁμιλεῖ τῇ Κλυταιμῆ-
στρῃ ἐν τῷ δόμῳ, ὁμιλήσας δὲ ἀνίσταται καὶ λαμβάνει ἐκ τοῦ τόπου
τοῦ μεγάρου τὸ βασιλικὸν σκήπτρον καὶ πῆγνυσιν αὐτὸ στερεὸν
ἐν τῇ ἐστία, ἐν τῷ παπέδῳ τῆς ἐστίας (καρ' ἧ καὶ αὐτὸς ἐφρονεῦθη
(269—270) καὶ ὁ Αἰγίσθος φονευθήσεται (1495—1496) ταῦτα δὲ
δὴν εἶναι εἰκὴ πεπλασμένα). Ἐκ τοῦ σκήπτρου ἀνέβλαστο θαλλὸς
(ἀρχαῖος Σχολιαστὴς «ἐσήμανεν αὐξηθησόμενον Ὁρέστην τὸν θαλλόν»),
ὃς ἐκ τοῦ μεγάρου ἐπεσκόπεε «πᾶσαν τὴν Μυκηναίων χθῆνα». Ἐν-

τρομος ἡ Κλυταίμηστρα ἀποκαλύπτει τῷ ἡλίῳ τὸ ὄναρ, ὃ δὲ μόνον βέβαιον ἢ Χρυσόθεμις γινώσκει νὰ εἴπῃ, (τοῦτο εἶναι τῆς μητρὸς ὁ φόβος ὅν ὡς αἰτίαν τῶν πεμπομένων ἐμπορίων ἐδήλωσεν ἤδη ἐν τῇ ἀρχῇ, 410. Μετὰ τὴν διήγησιν ἡ Χρυσόθεμις οὐδ' ἀναμένει καὶ νὰ μάθῃ παρὰ τῆς ἀδελφῆς τὴν κρίσιν τοῦ οὐαίρου, εἰ καὶ ταύτην ἠρώτησε 412, οὐδ' ἐπανέρχεται πλέον εἰς τὴν ἐρώτησιν ἐκείνην. Τὸ πρῶτον μαθεύσα τὰ κατὰ τὸ ὄναρ οὐδὲν αὐτῇ ἔκρινε, νῦν αὐτὰ διηγησαμένη οὐδὲν ἐρωτᾷ τὴν Ἡλέκτραν: τῆς μητρὸς ὁ τρόμος κατέλαβε, νομίζεις, καὶ τὴν ἰσθμινὴ θυγατέρα ἧς πάντα ἄλλον γενικιώτερον λογισμὸν συμπίπτει ὁ φόβος τῆς τῆς ἀδελφῆς τύχης. Ἡ ῥῆσις δὲν ἠδύνατο νὰ τελευτήσῃ εἰς τι κάλλιον ἢ τὴν ἰσχυράτην, τετάρτην ταύτην, παραίνοιον 428—430 :

πρὸς νῦν θεῶν σε λίσσομαι τῶν ἐγγενῶν
ἔμοι πιθέσθαι μηδ' ἀβουλία πεσεῖν·
εἰ γὰρ μ' ἀπόσῃ, οὐκ κακῶς μέτει πάλιν.

Καὶ ὁμοίως τοὺς στίχους τούτους ἠθέτησαν ἄλλοι τε καὶ ὁ Nauck.

Τοὺς ἀναγνώστας διὰ βραχείων εἰσήγαγον εἰς τῆς Ἡλέκτρας τὴν ἀντίρρησιν 431-463 ἐν ἣ ὑπὸ τῶν ἐρμηνευτῶν ἄλλα μὲν ἡμεροσθητήθησαν καὶ παρηρημαεύθησαν, ἄλλα δὲ παρὰ λόγον μεταβλήθησαν καὶ τινα παραδιορθώθησαν τῶν παραδιορθωθέντων δὲ εἶναι καὶ τὰ ἐν στίχῳ 451 «τὴν δ' ἀλιπαρῆ» περὶ ὧν καὶ ὁ λόγος ἐν τοῖς ἐφεξῆς.

Ἐν τοῖς ἀρχαίοις σχολίοις κείμεται τάδε: ἀλιπαρῆ τριχα: περιπαθῶς μὲν τὸ τῆς πενίας τὸ δὲ ἀλιπαρῆ ἀντὶ τοῦ αὐχμηρῶν ἐν δὲ τῷ ὑπομνήματι λιπαρῆ [καὶ ἄρα «τὴν δὲ λιπαρῆ»] ὃ ἐστὶν ἐξ ἧς αὐτὴν λιπαρήσομεν, ὡς εἰ εἴλεγεν ἰκέτιν τριχῶν: τοῖσι δὲ, ἀχρήστοις (ὡς θὰ ἴδωμεν) οὗσι, παραπλήσια τὰ τοῦ Ἡσυχίου καὶ λιπαρῆ: αὐχμηρᾶ, τοῦ Μεγάλου Ἐτυμολογικοῦ καὶ λιπαρᾶ [sic]: αὐχμηρᾶ, τοῦ Ζωναρᾶ καὶ λιπαρῆ: αὐχμηρᾶν.

Ὁ Brunek («τὴν δὲ λιπαρῆ») εἶπεν ὅτι τὸ ἄμετρον ἀλιπαρῆ ἀφείλεται ἀμαθεῖ ἀντιγραφῇ ἐκλαβόντι τὸ λιπαρῆ ἀντὶ τοῦ λιπαρᾶν (nitidam), ᾧ ἀντίθετον κατεσκευάσα τὴν βάρβαρον λέξιν· ἀλλ' οὕτε τὸ λιπαρῆς ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ στιλπνός (nitidus) οὕτε τὸ ἀλιπαρῆς ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ πιναρός (ordidus) εἶναι λέξεις Ἑλληνικαί· Ἑλληνικαὶ εἶναι τὸ λιπαρός, αἰεὶ μετὰ βραχέος τοῦ ι, τὸ ἀλιπαρός δὲν ὑπάρχει, τὸ ἀλιπαρῆς εἶναι ὄλιος βάρβαρον. Τὸ δὲ λιπαρῆς καὶ τὸ λιπαρεῖν ἔχουσι αἰεὶ μακρὸν τὸ ι· τὰ λιπαρῆς καὶ λιπαρός, κατὰ τύπον μικρὸν τι ἀλλὰ κατὰ τὴν προσωδίαν καὶ τὴν σημασίαν πᾶμπολυ διαφέροντα, συνεχύθησαν καὶ ἀλλοχού· παρὰ τῷ Λουκιανῷ Ῥητ. διδ. 10 τὸ «τὸ ἀλιπαρῆς» ἀκόμῳως μεθερμηνεύετο τὸν

ῥύπον (squalorem)· νῦν ἀναγινώσκεται τὸ ἀπὸ λιπαρῆς εἰς εὖν τὴν ἐνδελείχειαν. Το κλιπαρῆς θρίξιν εἴρηται ὡς περ τὸ κλιπαρῆς χεῖρ 1378, ἰκέτις χεῖρ. — Ὁ Hermann καὶ ὁμολογήσας δι τὸ κτήνδε λιπαρῆ τρίχα δὲν εἶναι καταρροήσεως ἀξίον ὑπερήσοις τὸ κτήνδ' ἀλιπαρῆ τρίχα διὰ τῆς ἄρμησεως κόμην ἰκεία οὐκ ἐπιτηθείαν (καὶ Dindorf) ἀτε μὴ κεκαλλωπισμένην καὶ ἀκάθαρτον εὐταν, παραβαλίον τὸ τοῦ Εὐριπίδου Ἠλέκτρας 183 σκῆφαι μου πιναρᾶν κόμην | καὶ τρύχη τᾶδ' ἐμῶν πέπλων». — Πάλαι ἀποαζόμενος τὰ τοῦ Hermann συναρῶνσεν εἰτα τῷ Brunck ὁ Wunder (De schoel. in Soph., Græmæ 1838, σελ. 34) παρατηρήσας δι τὸ μὲν κλιπαρῆ τρίχα εἶναι οἰκειότατον τῆ ἐνοίᾳ τοῦ χωρίου, τὸ δὲ ἀνήκουστον ἀλιπαρῆ (τρίχα) ἀλλοτριώτατον ὑπο τῶν τραγικῶν λέγονται ἰκτῆριοι, ἰκέσιοι κλάδοι, ἰκεία, λιπαρῆς χεῖρ οὐδαμῶς ἐν τῆ ἐνοίᾳ τῶν κλάδοι ἰκεία ἐπιτηθείοι, χεῖρ ἰκεία ἐπιτηθεία, ἀλλ' οὕτως ὥστε οἱ κλάδοι νὰ πλάττωνται ποιοῦντες ὅ τι οἱ φέροντας αὐτοῦς καὶ τὸ ἀλιπαρῆς ἄρα, ἐάν ποτε δυνήθῃ νὰ δηλώσῃ πρᾶγμα τι, δηλοῖ πρᾶγμα μὴ ἰκετευτικόν, εἰς εὖν προσφερόμενον ὑπὸ μὴ ἰκεταύοντος (ὁμοίαν ἀντιλέγει ὁ Bellermann), καὶ τὸ ἀλιπαρῆ τρίχα ἄρα εἶναι ἀλλοτριώτατον τοῦ προκειμένου χωρίου κατὰ τὰ ἐν στίχοις 442-452 λεγόμενα θύματα οὐχὶ ἐπιτηθεία εἰς ἰκείαν θὰ ἐκαλοῦντο τὰ τῆς Κλυταιμῆστρας τὰ μὴ ἀρέσκοντα τῷ Ἀγαμέμνονι, οὐδαμῶς τὰ τῆς Ἠλέκτρας, ἐπιτηθείατα ταῦτα εἰτα διὰ τὴν εἰς τὸν πατέρα εὐσέβειαν τῆς κόρης. Οὐδεὶς δὲ τῶν θετικῶν ἤδυνάτο νὰ μνητεῖσθῃ εἰς τὸ ἀλιπαρῆ τρίχα δηλοῖ τὸ πιναρᾶν (sordidam) κόμην. Καὶ τίνας δὲ ποτε λόγου ἕνεκα πιναραὶ τρίχας δὲν ἦσαν ἐπιτηθείαι πρὸς ἰκείαν; Εἶχον οἱ Μαρμίδωνες στυλινᾶς καὶ κεκαλλωπισμένας τὰς τρίχας δὲ κειρόμενοι ὑπέβαλλον τῷ νεκρῷ τοῦ Πατρόκλου, Ὁμ. Ἰλ. Ψ 135 κ. ε; Καὶ πῶς ποιεῖ ἡ Ἠλέκτρα ἐνόμιζεν δι τοιαύτας (πιναρᾶς) τρίχας ὄρεσαι νὰ προσενέγῃ τῷ Ἀγαμέμνονι ἀρέσκουσα τῆ ψυχῇ αὐτοῦ; Ἡ δὲ Ἠλέκτρα καί περ ἐν στ. 185 κ. ε. διανοηγουμένη διὰ τὸν βίον αὐτῆς οὐδέποτε ὅ ὅμως οὐτε εἶπεν οὐτε ἤδυνάτο νὰ εἴρῃ δι ἦτο τοιοῦτο κακῶς ἐπαχευ ἐπὶ τῆς μητρὸς καὶ τοῦ Αἰγίσθου ἢ οὕτως ἐχαρίζετο τῷ πένθει, ὥστε μηδὲ τὰς τρίχας εἰθίζετο νὰ καθίρη· οὐδὲ ὁ Ὀρέστης, ὁ ἐκθαμβος ἐπὶ τῆ ἀθλίᾳ τῆς Ἠλέκτρας μορφῇ γενόμενος 1174-1199, ἐμεμφιμοίρησεν ἀλουσίαν ἢ ῥύπους τῆς ἐσθήτος. Ἀλλ' ὁ Εὐριπίδης Ἠλ. 183 εἰσάγει τὴν Ἠλέκτραν λέγουσαν σκῆφαι μου πιναρᾶν κόμην | καὶ τρύχη τᾶδ' ἐμῶν πέπλων» (παρέβαλε καὶ Ὁρ. 223: Ὁρ. ἀυπόβαλε πλευροῖς πλευρὰ καὶ χυμῶδη κόμην | ἀρελε προσώπου» καὶ 225: Ἠλ. αὐ βοστρύχων πινῶδες εὐθλον κάρη, | ὡς ἠγγίρωσαι διὰ μακρᾶς ἀλουσίας)· ἀλλὰ τίς ἄγνοεὶ ὅπως ἐν τοῖς τοιοῦτοις διαρέ-

ρει του Σοφοκλέους ὁ Εὐριπίδης, ἐπιτηδὲς ἀγαπῶν ἵνα εἰς τὴν σκη-
νὴν παρῆγγε εὐγενέστατα πρόσωπα ῥάκη ἐνδεδυμένα καὶ ῥυπαρὰ ὄντα ;
Τέλος, παρ' Εὐριπίδῃ ἢ Ἠλέκτρα λέγουσα περὶ τῶν ῥύπων αὐτῆς
ἀποκρίνεται τῷ χωρῷ καλεῦσάντι (167 κ. ἔ.) ὅπως μετέσχη τῶν
(τῶν Ἀργείων παρθένων) θεοῶν τῆς Ἥρας· τοῦναντίον δέ, παρὰ Σο-
φοκλεῖ τῶν ῥυπαρῶν τριχῶν ἢ μαιεῖα εἶναι ἥκιστα πρόσφορος. — Τῷ
Brunek καὶ τῷ Wunder ἠκολούθησαν πλείστοι, Erfardt, Schaefer,
Passow, Richter, Schneidewin, Wolff («ἢ θριξὶ ὡς θύμα ἐπικουραῖ τῇ
εὐχῇ»), Wecklein, Bellermaun, Schmelzer καὶ τῷ Hermann δὲ
πολλοί, Ellendt, Hofmann, Jahn, Michaelis, Tournier, Bassi, Müff,
Klamer, Kisl.

Ὁ Hartung τὸ τε λιπαρῆς καὶ τὸ ἀλιπαρῆς περὶ τῆς
τριχὸς λεγόμενα ὑπολαμβάνει ἀνόητα, τὸ πρῶτον (συγγενὲς τῷ λε-
λιτημένος, λιψ — τῷ ἐπιθυμία, λιπτω, — τῷ ἐπι-
θυμῶ, λελιτημένος — τῷ ἐπιθυμῶν) σημαίνον τὸ ἐπι-
θυμητικὸς καὶ τὸ δεύτερον, ἂν ποτε καὶ ὑπῆρξε, τὸ μὴ ἐπι-
θυμητικὸς, καλεῖ δὲ ἐπιπολαιότητα τὸ νομίζον ὅτι τὸ λιπα-
ρῆς μετὰ μακροῦ τοῦ ι καὶ τὸ λιπαρὸς μετὰ βραχέος εἶναι ἂν
καὶ τὸ αὐτὸ καὶ ἀπειροκαλίαν τὸ εὐρίσκειν σχέσιν τῆς τοῦ πιμα-
λώδους ἐννοίας πρὸς τὴν τοῦ κελώδους (γλοιώδους,
γλισχρός) καὶ οὕτως ἔπειτα πρὸς τὴν τοῦ ἐπιθυμητικὸς
καὶ διεξάξει ὅτι τῇ κόμῃ οὐδὲν ἐπιθετο ἀρμάρζει ἄλλο ἢ τὸ λιπα-
ρὸς καὶ τὸ ἀλιπαρὸς, τοῦτο δὲ θέχονται οἱ σχολιασταὶ καὶ
οἱ λεξιλογεῖται ἐρμηνεύοντες ἀὐχμηρὰν ἔσιν εἰς τὸ λιπαρῆ,
ἐρμηνεύουσιν αὐτὸ «ἔξ ἧς αὐτὸν λιπαρῆσομεν», ὡς εἰ ἐνταῦθα προέ-
κειτο περὶ τοῦ ἱκετεύειν καὶ ὡς εἰ κόμῃ ἱκεσία μὴ ἦτο ἤδη καθ' ἑ-
αυτὸ πρᾶγμα ἀνόητον. Ὅτι δύναται τις νὰ εἴπῃ ὀρθῶς τὸ λιπα-
ρῆς χεῖρ (1378 «λιπαρεῖ. .χερῖ»), περὶ τούτου οὐδαὶς ἀρι-
βάλλει· ἀλλ' ἢ κόμῃ τί δύναται νὰ ποιῆται ἐν τῇ ἱκεσίᾳ; ποιεῖ
τόχα, ὡσπερ ἡ χεῖρ, ἱκετευτικὰ σχήματα. — Ὁ Campbell οὕτε τὸ
λιπαρῆ ἐν σχέσει πρὸς τὴν τοῦ λιτανεύειν ἔνοιαν νομίζει
ὀρθον οὕτε τὴν τοῦ λιπαρῆς (μετὰ μακροῦ τοῦ ι) πρὸς τὸ λε-
παρὸς (μετὰ βραχέος) σύγχυσιν δυνατὴν, ἀνεκτὴν δὲ (ἐὰν τὸ
χωρὶον μὴ ἐκληρθῇ ἐρθηκόμενον) τὴν ἐκδοχὴν τοῦ λιπαρῆς ἐν τῇ
ἐννοίᾳ τοῦ καρτερικῆς, ἐπίμονος. — Ὁ Schoell ἐξηγεῖται
τὴν δὲ ὀπὸ τῆς λύπης καθωσιωμένην τρίχα, ὁ
δὲ Donner τὴν ἀκαλλώπιστον ταύτην τρίχα καὶ ὁ
Klammer τὴν δὲ τὴν εὐτελεῆ κόμην.

Ὁ Naneck διεξάξει ὅτι μᾶλλον προσεδόκα τις τὸ ἀλιπαρον
μετὰ βραχέος τοῦ ι (ὡσπερ καὶ τὰ λιπα, λιπαρὸς) καὶ ὅτι
τοῦ Hermann ἢ ἐρμηνεία οὕτε κατὰ τὴν ἔνοιαν εἶναι δυνατὴ οὕτε
κατὰ τὴν γλῶσσαν. Καὶ ὁ Leib ἀπορραίνεται μὲν ὅτι τὸ μὲν ἀλι-
παρῆς δύναται νὰ σημαίνῃ μόνον τὸ ὁ μὴ ἐπιμένων (ἢ

μη ἐπιμένουσα), τὸ δὲ «λιπαρῆς θριξὺ οὐδαμῶς τὸ βόστρυχος τριχῶν ὅπῃ ἰκέτου προσπερόμενος οὐδὲ τὸ «ἀλιπαρῆς θριξὺ τὸ βόστρυχος οὐκ ἐπιμεμελημένος πρὸς... (ἡμελημένος) καὶ οὐ βεβλῆως ἀπορριπτεία τοῦ Hermann ἢ ἐρμηγεία» ἀποκλίνει δὲ εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ ἀλιπαρον, τοῦ γνησίου ἐπιθέτου τοῦ ἐν τῇ Σοφοκλείῳ χωρίῳ ποτὲ κειμένου ὄντος πιθανῶς ἀρ.η.τι.κοῦ, ἐκ παραλλήλου πρὸς τὸ «ζῶμα... οὐ χλιθαίς ἡσκημένον» τοῦ κειμένου δὲ ὀρθῶς ἔχοντος, δέχεται οὖν τὸ ἀλιπαρῆ θηλοῖ τὸ οὐ λιπαρὰν καὶ οὖν τὸ λιπ εἶναι ἢ ῥίζα ἀμοτέρων, καὶ τοῦ λιπαρὸς μετὰ βραχέος τοῦ ι (σιτιλκνός) καὶ τοῦ λιπαρῆς μετὰ μακροῦ (κολλωθης· Πλάτ. Κρατ. 427 β «τὸ λιπαρὸν καὶ τὸ κολλωθες»), ὡσπερ τὸ γλίσχρος (γλοισῶθης) καθήνησε νὰ σημαίνη τὸ ἐπίμονος, καὶ οὐ δυνατὸν μὲν ἀλλ' ἀπίθανον εἶναι οὖν ὁ Σοφοκλῆς κατασκευάζων νέαν ἀρνητικὴν σύνθετον λέξιν μετήνεγκε τὴν τοῦ λιπαρὸς ἔνοιαν εἰς τὴν τοῦ λιπαρῆς. — Ὁ Knaibel λέγει οὖν οἱ ἀρχαῖοι ἐρμηνεύονται καίπερ εὐστοχοῦσαντες (!) τῆς ἔννοιαις τῶν τοῦ χωρίου λέξεων (Iebb: «the schol. 's paraphrase σύμμετράν, gives the sense which we require» καὶ Knaibel: «den Sinn der Worte haben die alten Erklärer mit richtigem Tact gefunden», σύμμετράν αὕτη δὲ, παρατηρῶ ἐγώ, εἶναι ἢ λιπαρῆς εἰς τὴν ἰδέαν ἐπιθέτου τῆς τριχὸς προσκόλλησις πάντων τῶν φιλολόγων, ἧτις οὐδένα τούτων ἀρῆκεν ἐλεύθερον πρὸς τὴν τοῦ ἄρθου ζήτησιν καὶ ἀπροκατάληπτον προσέπειτον πρὸς τὸν τύπον τοῦ ἐπιθέτου ἀλιπαρῆ καὶ νομίζει οὖν δυνατὴ μὲν εἶναι ἢ ἐκ τῆς αὐτῆς ῥίζης λιπαρκαγωγῆ καὶ τοῦ λιπαρὸς μετὰ βραχέος τοῦ ι καὶ τοῦ λιπαρεῖν μετὰ μακροῦ καὶ ἴσως ὀρθῆ ἢ ἐκ τῆς κολλωθους ἰδιότητος τῆς πιμαλῆς ἐξήγησις τῆς ἐπιμόνου καὶ ἐνδελεχοῦς ἰκεσίας, ἀσαφῆς δὲ ἢ τοιαύτη σχέσηις ἦτο τῷ Ἑλληνι τοῦ ἔκτου καὶ τοῦ πέμπτου αἰῶνος· ὁ Ἑλληνας ἐγίνωσκε τὰ λίπα, λιπαρὸς μετὰ βραχέος τοῦ ι, τὸνναντίον δὲ τὰ λιπαρῆς, λιπαρεῖν μετὰ μακροῦ, ὧν ἡ σημασία ἦτο σαφῶς διάφορος, περὶ τούτου δὲ οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ διατελῆ ἐν πλάνῃ ὄν. Τούτου δὲ ἕνεκα ὁ Σοφοκλῆς βεβαίως δὲν μεταχειρίσθη τὸ ἀλιπαρῆς ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ ἀλίπαντος. Πλὴν δὲ τούτου, τὰ ἐπιθέτα τὰ εἰς αραρ (ερος) ὡσπερ τὰ εἰς ιεις, οεις τελευτῶντα θηλοῦσι πλησμονήν, τὸ δὲ τῇ πλησμονῇ ἀντίθετον δὲν δύναται νὰ θηλωθῆ διατηρουμένου τοῦ προσθέματος: οὐδεὶς λέγει τὸ ἀσθεναρὸς ἀντὶ τοῦ ἀσθενῆς, τὸ ἀχαρίεις ἀντὶ τοῦ ἀχαρις (τὸ insomnolentus ἀντὶ τοῦ insomnis, τὸ inopulentus ἀντὶ τοῦ inops). Οὐδὲν ἀνταποδείκνυσι τὸ φιλοσοφικὸν ἀπόνηρος, ὅν τὸ ἀντίθετον τῇ πονηρὸς τῷ — οὐχὶ τῷ πλήρης πόνων, ἀλλὰ τῷ κακός. Κατὰ ταῦτα τὸ μὲν ἀλίπαρος εἶναι ἀβικάνητον, οὐχ

ἦντο δὲ τὸ ἀλιπαρῆς καὶ ἀρνητικὸν τοῦ λιπαρῆς ὄν· πλημ-
μαλὲς ἄρα εἶναι τὸ χωρίον καὶ κατὰ τὸν Kaihel, ἡ δὲ θεραπεία αὐ-
τοῦ κεὺκολωτάτη» (leichteste).

Μετὰ τὴν μακρὰν ἀλλ' ἀναγκαίαν τάσσην περὶ τῶν ζητήσεων
ἀρχαίων τε καὶ νέων ἑρμηνευτῶν (τούτων 30 τὸν ἀριθμὸν ὄντων)
πραγματεῖαν ἔχεις νῦν, ἀναγνώστα, καὶ τὰς εἰκασίας:

- τὴνδε γ' ἀλιπαρῆ τρίχα Heath,
- τὴνδε τ' ἀλιπαρῆ τρίχα Froehlich, Bergh καὶ Schubert,
- τὴνδε γ' ἀλιπαρον τρίχα Hartung,
- τὴνδ' ἀλιπαρον δὴ τρίχα
- τὴνδε νεοκαρῆ τρίχα
- τὴνδε νεόκαρτον τρίχα
- τὴνδε κακοπινῆ τρίχα
- τὴνδε πιναρὰν δὴ τρίχα
- τὴνδ' ἀνηλιφῆ τρίχα
- τὴνδε τε λιπαρὰν τρίχα Deventer,
- τὴνδε δυσπινῆ τρίχα Cambell,
- τὴνδε τ' ἀλιπαρὸν (sic) τρίχα Bayfield.

Blaydes ὁ γονιμάτατος,
(καὶ Kaihel)

Κατ' ἐμὲ δὲ κακῆ τοῖς κριτικοῖς δαίμων ἐγένετο ἡ πιναρὰ καὶ
ἀσχημώδης τῆς Εὐριπίδου Ἡλέκτρας κόμη.

Καὶ μέτρον καὶ γραμματικὴ (τὸ τερατιώδες ἐπίθετον ἀλιπα-
ρῆς ὁ Sophocles ἐκ τῆς Greek Lexicon. New York 1887, σελ.
144 ἀνέγραψεν ἐκ Κορίλλου τοῦ Ἀλεξανδρείας Β' 136 σ' δευτέρου
προσθήμῃ ἐγὼ παράδειγμα τὸ τοῦ Μιχαὴλ Ἀκομινάτου, ἐκδόσεως
Σ. Λάμπρου Α. 49, 10 πρὸ ἀριόλουτρον, τὸ σκληρόκοιτον, τὴν ἀ-
λιπαρῆ τράπεζαν) καὶ νοῦς ἀπραχῶς διδίσκουσι τὴν φθαρὰν τοῦ
χωρίου, ἐν ᾧ καὶ οἱ τῆς Ἀλεξανδρείας γραμματικοὶ (Δίθυμος ὁ Χαλ-
κέντερος, περὶ τὸ 30 πρὸ Χριστοῦ ἔτος, οὗ καὶ τὸ ὑπόμνημα) καὶ οἱ
καθ' ἡμᾶς ἑρμηνευταὶ καὶ κριτικοὶ τὴν Νεφέλην, τὸ λεγόμενον, ἔλα-
βον ἀντὶ τῆς Ἦρας κατ' ἐμὲ, δοξάζοντα ὅτι ὁ μὲν Σοφοκλῆς ἔγραψε
τὸ ΛΙΠΑΡΩ, οἱ δὲ ἀντιγραφεῖς κάλοι μεθέηρυσσαν (ΛΙΠΑΡΗ) αὐτὸ
πρὸς τὸ ἐτὴνδε τρίχα:»

ἀλλὰ ταῦτα μὲν μέθεσ' οὐ δὲ
τεμοῦσα κρατὸς βοστρύχων ἄκρας φόβας
κάμοῦ ταλαίνης, σμικρὰ μὲν τὰδ' ἀλλ' ὅμως
ἄχω, δὲς αὐτῷ τὴνδε, λιπαρῶ, τρίχα
καὶ ζῶμα τοῦμὲν οὐ χλιδαῖς ἠσκημένον.

Τὸ ἐξῆς: «ἄκρας φόβας βοστρύχων τεμοῦσα
ισοῦ) κρατὸς δὲς (οὐτάς) αὐτῇ καὶ ἐμοῦ ταλαίνης
τὴνδε, λιπαρῶ, τρίχα καὶ ζῶμα τοῦμὲν οὐ χλι-
λιδαῖς ἠσκημένον, σμικρὰ μὲν τὰδ' ἀλλ' ὅμως
ἄ ἔχω». »

Εἰς τὰ καθ' ἑκάστον παρατηρῶ τὰ ἑξῆς: ἡ Ἥλέκτρα τὴν ἑαυ-
 τῆς τριχὰ (τριχὰς τινὰς) καὶ τὸ ζῶμα, ὃ λέγουσα λύει,
 ἔχει ἐν χειρὶ μέχρις οὗ ἢ Χρυσόθεμις μεταπεποιημένη λαμβάνει αὐτά,
 466. — Τὸ ἡκάμοι ταλαίηνω προέταξε μετὰ κάθους. — Διὰ τοῦ
 σμιτρὰ (Σχολιαστῆς νεώτερος κείτλημ) προσηγήθη ὁ χαρακτηρι-
 σμός τῆς τριχῆς (τὴν κόμην ἢ Ἥλέκτρα ἐπέμνετο ὡς ἐπὶ προση-
 γάτῳ τῷ πένθει· καὶ φέρει ἄρα ὁ ὑποκοιτῆς τῆς κκουρίμης παρ-
 θένου· τὸ πένθιμον προσωπίον (Πολυδαύκης Δ' 140)· Εὐρ. Ἥλ.
 148 (κρᾶτ' ἐπὶ κούριμον) ἄμα καὶ τοῦ ζώματος· ἢ δὲ θρῖξ
 κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς χλιδῶντας τῆς ἀδελφῆς βοστρύχου. — Χά-
 ριν τοῦ λιπαρῶ παράβαλε 135 αἰτίε μ' ὦδ' ἄλλοιιν, | αἰτί,
 ἰκνοῦμαι· ἐν στ. 428 τὸ λίσσομαι· εἶπεν ἡ Χρυσόθεμις, τὸ
 λιπαρῶ λέγει ἡ Ἥλέκτρα διακόπτουσα τὸν ἑαυτῆς λόγον πρὸ
 τῆς μνείας τῶν εὐτελῶν δώρων, τῆς τριχῆς καὶ τοῦ ζώματος. Ἰκτι-
 σίας καὶ παρακλήσεως σημαντικὰ ῥήματα τίθενται καθ' ἑαυτὰ ἦτοι
 α') ἐν ἀρχῇ τοῦ λόγου ἢ β') ἐν τέλει ἢ γ') ἐν μέσῳ τῷ λόγῳ: α')
 1009 κ. ἐ. κἄλλ' ἀντιάζω, ... καίσχευς ἀργῆν, Φιλοκτ. 470
 ἡκέτης ἰκνοῦμαι, μὴ λίπης μ'·ν, 809 κἄλλ' ἀντιάζω, μὴ με
 καταλίπης μόνον, Πίνδ. Ὀλ. 1Β' 1 κ. ἐ. ἡλίσσομαι, ... ἀμφι-
 πόλει, Πυθ. Α' 71 ἡλίσσομαι, νεύσον· β') Σοφ. Ἥλ. 136.
 Φιλ. 1182 κμή... ἔλθης, ἰκτεύω, Οἰβ. ἐπὶ Κολ. 418 κστέρ-
 ζον, ἰκτεύω, Οἰβ. Τ. 649 κπιθού..., λίσσομαι·ν, 1064 κβμως
 πιθό μοι, λίσσομαι· γ') Φιλ. 932 κἀπόδος, ἰκνοῦμαι σ', ἀπό-
 δος, ἰκτεύω, τέκνον, Οἰβ. ἐπὶ Κολ. 142 κμή μ', ἰκτεύω,
 προσίθητ' ἄνομον, 241 κἄλλ' ἐμὲ τὰ μελέαν, ἰκτεύομεν, | ὦ
 ξένοι, οἰκτεῖραθ'·ν, Αἴαντ. 368 κμή, θέσποι' Αἴας, λίσσομαι σ', οὔθα
 ταδεν, Αἴσχ. Ἴκ. 748 κμόνην δὲ μὴ πρόλειπε, λίσσομαι, πάτερ,
 Εὐρ. Μηδ. 853 κμή, πρὸς γονάτων σε... | ... ἰκτεύομεν, | μὴ
 τέκνα φρονέουης, Ἀριστοφ. Ἐκκλ. 957 κμέθες, ἰκνοῦμαι σ', Ἐρωῶς·
 καὶ παραλείπω ἄλλα τῆς ἐμῆς συλλογῆς.

Ὅσον εἰς τὴν γραφὴν κτὴνδ' ἔλιπαρῆ, αὕτη εἶναι γραμ-
 ματικοῦ πλάσμα, τοιαῦτα δὲ καὶ ἔτι δεινότερα πλάσματα κείνται, ὡς
 γνωστόν, καὶ ἐν τοῖς ἀρχαίοις σχολίοις ἰκανά.

Τέλος δέ, ἐν τῷ ἀρχαίῳ σχολίῳ εἰς 448: ἀπροικονομι-
 κῶς ἀποστέλλει αὐτὴν [sc. τὴν Χρυσόθεμιν] εἰς τὸν τάφον ἐπὶ τὸ
 εὐρεῖν τὸν βόστρυχον Ὀρέστου γραπτὸν ἐμοὶ φαίνεται τὸ προικ-
 νομηκῶς· παράβαλε 1384 ἀπροικονομεῖ ὁ ποιητής...·

Ἐν Θεσσαλονίκῃ, τῇ 1 Δεκεμβρίου 1906.

